

М.В. Жога, Київ

аспірант

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ АВТОНОМІЇ БРАЗИЛІЇ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Розглянуто питання зовнішньополітичної автономії Бразилії та впливу відповідних процесів на зміни в її зовнішньополітичному курсі. Автор розглядає історичні витоки особливостей сучасної зовнішньої політики Бразилії.

Ключові слова: Бразилія, автономія, зовнішня політика.

Considered the issues of external political autonomy in Brazil and the influence of relevant processes on changes in its foreign policy course. The author depicts the historical roots of the peculiarities of the contemporary Brazilian foreign policy.

Key words: Brazil, autonomy, foreign policy.

Інтерес до зовнішньої політики Бразилії пов'язаний з активною позицією, яку вона показала у прагненні посилити свою роль у світі. Бразилія відіграє все більш важливу та центральну роль в еволюції великих міжнародних організацій, таких як Світова організація торгівлі (СОТ), й займає важливе місце як регіональний лідер у Південній Америці. Основною метою зовнішньої політики Бразилії залишається збереження національної автономії й запобігання втручанню ззовні у внутрішні справи країни.

Перш за все, варто звернути увагу на термін «автономія» – поняття, яке відноситься до обмежень зовнішньої політики, що накладаються могутніми країнами. За словами бразильського історика Тулло Віжевані, бразильську зовнішню політику слід розглядати за двома принципами: автономність і універсалізм [1, с.28]. У цьому випадку універсалізм відповідає ідеї бути відкритим для підтримки відносин з усіма країнами, незалежно від географічного розташування, політичного режиму або економічного типу. Натомість автономія визначається як простір для маневру, що країна має в своїх відносинах з іншими державами, та їх роль у міжнародній політиці. У Латинській Америці, починаючи з 1970-х рр., ідея автономії була виокремлена як спосіб «звільнити» країну від зовнішньої

залежності [2, с.91-93]. За словами Фонсеки-молодшого: «автономність є історичним виразом, який варіюються просторово в залежності від інтересів та позиції влади» [3, с.361].

Бразильська зовнішня політика мала на своєму озброєнні три інструменти автономії: «автономію відстані», «автономію участі» й «автономію диверсифікації». Так, 1) «автономія відстані» характеризується відстороненням Бразилії від домінуючих держав, з акцентом на суверенітет; 2) «автономія участі» включає в себе можливість пошуку Бразилією партнерів у різних частинах світу, при цьому залишаючи в центрі уваги зовнішню політику МЕРКОСУР; 3) «автономія диверсифікації» характеризується розширенням відносин з нетрадиційними партнерами, такими як країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Африки, Східної Європи, Близького Сходу й Китаю, а також поліпшення у відносин зі Сполученими Штатами та Європейським Союзом.

Кожна автономія охоплює певний історичний період. Так, «автономія відстані» охоплює період другої диктатури Жетуліо Варгаса (1951-1954 рр.) та період військового режиму (1964-1985 рр.) й трансформується на «автономію участі» під час президенства Колора на початку 90-х рр. ХХ ст. У цей період «автономія відстані» характеризується ізоляцією Бразилії щодо іншого світу й вона спрямована на збереження суверенітету країни від зовнішнього впливу будь-якої світової держави, будь-то Сполучені Штати Америки або Радянський Союз.

Перехід країни до демократичного управління у 1985 р. призвів до пошуку нових моделей ведення зовнішньої політики країни. Тодішньому президенту Хосе Сарнею (президент країни у 1985-1990 рр.) не вдалося внести зміни у зовнішню політику країни. Його уряд був змушений підпасти під тиск США на двосторонньому рівні й поступитись медичними патентами й комп'ютерними технологіями [1, с.45]. Адміністрації Сарнея довелося вести переговори про виплату зовнішнього боргу перед міжнародними кредиторами, а також МВФ й Всесвітнім банком. Тому розмов про зміну моделі зовнішньополітичного курсу навіть не йшло. Хіба що Сарнею вдалося налагодити відносини з Аргентиною й у 1986 р. підписати договір про

інтеграцію. Фактично це можна назвати першим кроком у зміні моделі зовнішньополітичної автономії від відстані до участі.

Зміни почались за президента Колора (президент країни у 1990 – 1992 рр.), який розпочав політику зближення зі Сполученими Штатами, а його голова закордонного відомства Селсо Лафер почав розробляти нову стратегію зовнішньої політики Бразилії, яка характеризується як «автономія участі» [5, с.45]. Прикладом дії цієї нової концепції зовнішньої політики, розробленої Лафером, стало створення Бразилією у 1991 р. разом з Аргентиною інтеграційного об'єднання МЕРКОСУР й організація Конференції з навколишнього середовища і розвитку у співпраці з Організації Об'єднаних Націй, яка відбулась у Ріо-де-Жанейро у 1992 р. (Еко-92 або Ріо-92) [3, с.353]. Через корупційний скандал у країні уряд Колора протримався при владі недовго. За його наступника – президенства Ітамар Франко (президент країни у 1992–1994 рр.) істотних зміни у зовнішньополітичному курсі не відбувалось: продовжувалась політика попереднього уряду Колора. Трансформація у зовнішньополітичній моделі Бразилії почалась за президентства Фернандо Енріке Кардозо (президент країни у 1995–2002 рр.), наступника Франко, який прагнув замінити реактивну зовнішню політику «автономії відстані» (яка ще була присутня в певних питаннях, які стосувались зовнішньополітичної позиції країни на світовій арені) на більш активну: спочатку на «автономію участі», а потім – на «автономію диверсифікації» [3, с.359].

Своєю активною участю в регіональних організаціях, зокрема у МЕРКОСУР, бразильська зовнішня політика сприяла створенню сприятливих умов для економічного розвитку країни. У цьому сенсі адміністрація Кардозо характеризується постійним пошуком міжнародних стандартів й схем, спрямованих на розвиток міжнародної політики країни. Після подій 11 вересня 2001 р. інтерес Сполучених Штатів до Латинської Америки дещо згас, чим і скористалась Бразилія. На початку 2000-х рр. з'являються ознаки змін у зовнішній політиці Бразилії, що й призвело до відходу країни від «автономії участі» й переходу до «автономії диверсифікації».

Фернандо Енріке Кардозо збільшив критику зовнішньої політики Джорджа Буша-молодшого, через що відбувся пошук нових партнерів

та певна переорієнтація пріоритетів у зовнішній політиці Бразилії. Цей пошук збігся з бурхливим економічним зростанням країн, що розвиваються, таких як Китай, Росія, Індія й Південна Африка.

Таким чином, уряд Фернандо Енріке Кардозо почав здійснювати зовнішню політику, яка засвідчила перехід моделі «автономії участі» до «автономії диверсифікації». Й тому у першому президентстві Луїса Інасіу Лули да Сілви (перший строк на посту президента країни у 2002–2006 рр.) відбувається розширення партнерства з Європейським Союзом, а також з такими країнами, як Індія, Південна Африка, Росія й Китай. У свою чергу, відносини з цими країнами переросли у створення БРІКС [4, с.56]. Таким чином, Лула встановив з Індією та Південною Африкою формалізовані відносини, яким він мав намір надати стратегічний характер, після чого відбулось створенням G3 (ІБПА: Індія, Бразилія та Південна Африка). Що стосується Росії й Китаю, то у цих відносинах Бразилія прагне до збільшення обсягів торгівлі та військових технологій.

Отже, «автономія відстані», «автономія участі» і «автономія диверсифікації» є інструментами, які можуть бути об'єднані і присутніми в одній і тій самій зовнішній політиці. Іншими словами, певний історичний період може мати політичні характеристики «автономії відстані», а також «автономії участі» й перетворитися на «автономію диверсифікації».

Зазвичай, коли ми дивимося на бразильську зовнішню політику з історичної точки зору, то одна з трьох моделей автономії у кінцевому підсумку матиме щось спільне з іншою. Кожне з цих понять слід розуміти як здатність і бажання країни, поряд з іншими, приймати рішення відповідно до своїх бажань й стикатися з ситуаціями та процесами, які відбуваються як всередині, так і за її межами.

Використані джерела та література:

1. Vigevani T., Cepaluni G., Schmitter P.C. Brazilian Foreign Policy in Changing Times: The Quest for Autonomy from Sarney to Lula / T. Vigevani, G. Cepaluni, P.C. Schmitter. – Maryland: Lexington Books, 2009. – 190 p.
2. Hélio J. Autonomía periférica y hegemonía céntrica // Estudios Internacionales – 1979. – № 46 – P. 91-130.

3. Gelson F.Jr. A legitimidade e outras questões internacionais: poder e ética entre as nações. – São paulo: paz e terra, 1998. – 374 p.
4. Burges, Sean W. Brazilian foreign policy after the Cold War / Sean W. Burges. University Press of Florida, 2011 – 229 p.
5. Lafer C. A política externa brasileira no governo Collor // Política Externa. – 1993. – Vol. 1. – № 4. – P. 95-105.